

Sygn. akt I CSK 446/14

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)
SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)
SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Justyna Kosińska

w sprawie z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
w W.

przeciwko Bankowi [...] S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 maja 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 6 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowa Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (AR i MR) żądała zapłaty od pozwanego Banku kwoty 423.706,35 zł, a na kwotę tę składały się należności: należność główna - 134.131,89 zł, odsetki za opóźnienie w wysokości 289.574,46 zł oraz dalsze odsetki od kwoty należności głównej do dnia zapłaty. Żądanie to Agencja wywodziła z łączących strony umów o współpracę. Kredytobiorcy - kontrahenci Banku nie wykonali dwóch umów kredytowych w związku z tym powstały podstawy do żądania zwrotu od Banku – kredytodawcy dopłat do oprocentowania obu kredytów.

Sąd Okręgowy zasądził od Banku na rzecz Agencji dochodzone należności po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

W dniu 28 kwietnia 1996 r. pomiędzy Agencją a Bankiem – poprzednikiem prawnym pozwanego Banku – doszło do zawarcia umowy o współpracę, obejmującej zasady, warunki i tryb przekazywania dopłat ze środków Agencji do oprocentowania kredytów, udzielanych przez Bank na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby nieprzekraczające 40 roku życia. W dniu 13 września 1996 r. poprzednik prawny obecnego Banku zawarł umowę kredytową z dwojgiem kredytobiorców - małżonków w celu przeznaczenia sumy kredytu na urządzenie gospodarstwa rolno - ogrodniczego. Kredytu udzielono do 2008 r. W dniu 22 kwietnia 1997 r. Agencja zawarła z poprzednikiem prawnym pozwanego Banku kolejną umowę o współpracę, w której określono zasady, warunki i tryb przekazywania dopłat za środków Agencji do oprocentowania kredytów udzielanych przez Bank na określone w umowie przedsięwzięcia w rolnictwie. W dniu 20 listopada 1997 r. poprzednik prawny obecnego Banku zawarł kolejną umowę kredytową z tymi samymi kredytobiorcami na urządzenie gospodarstwa rolnego, tj. dokończenie budowy laboratorium do produkcji sadzonek.

W umowie nr [...] z 2005 r., zawartej pomiędzy Agencją a pozwanym Bankiem, przewidziano, że w razie powstania przesłanek do zwrotu dopłat określonych w zał. Nr 1 Bank będzie zobowiązany do wyegzekwowania w swoim

imieniu i na swoją rzecz zwrotu części oprocentowania wynikającego z umowy kredytowej (§ 6 umowy). Niespłacenie kolejnych rat przez kredytobiorców spowodowało wypowiedzenie umowy kredytowej i Bank przystąpił do egzekucji należności wobec zadłużonych kredytobiorców. W czerwcu 2007 r. doszło do sprzedaży licytacyjnej dwóch nieruchomości kredytobiorców i odzyskania części zadłużenia kredytowego z tytułu dwóch umów kredytowych. Bank poinformował Agencję o stanie zadłużenia w związku z niewykonaniem umów kredytowych przez kredytobiorców (pismo z dnia 28 października 2010 r.). Bank odmówił zwrotu dopłat, powołując się na treść umowy o współpracę i w związku z tym Agencja skierowała wobec Banku wezwanie o zwrot dopłat (pismo z dnia 1 grudnia 2010 r.).

Analizując § 6 i § 9 ust. 4 pkt 4 umowy stron o współpracę z 2005 r. oraz załącznik nr 1 do tej umowy, Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że umowa przewiduje obowiązek Banku do dochodzenia zwrotu od kredytobiorcy dopłat i przekazania ich na rachunek Agencji. Z umowy nie wynika to, że nieskuteczność wyegzekwowania całości dopłat powoduje pomniejszenie należności o ich zwrot. Bank bowiem miał obowiązek dokonania zwrotu całości faktycznie uzyskanych dopłat.

Według Sądu pierwszej instancji, nie doszło do przedawnienia roszczenia powodowej Agencji. Roszczenie to ma swoje źródło w umowie o współpracę. Wymagalność tego roszczenia może powstać dopiero w razie braku wyegzekwowania przez Bank należności wobec kredytobiorców. Odsetki są należnością o charakterze ciągłym i przedawniają się w okresie trzech lat (art. 118 k.c.). Skoro roszczenie główne nie zostało jeszcze spłacone i nie przedawniło się, nie rozpoczął się jeszcze bieg przedawnienia roszczenia o odsetki.

W wyniku apelacji pozwanego Banku Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo Agencji. Sąd ten podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, trafny okazał się zarzut przedawnienia roszczenia Agencji. Powództwo wniesiono w dniu 8 listopada 2011 r., odzyskanie środków finansowych przez Bank nastąpiło w dniu 11 lipca 2008 r. Bank o tym także poinformował partnera pismem z dnia 20 stycznia 2011 r. Skoro termin

przedawnienia wynosi 3 lata (bowiem chodzi tu o świadczenie okresowe i związane z prowadzeniem działalności gospodarczej), to przedawnienie roszczenia nastąpiło w lipcu 2011 r. przed wniesieniem pozwu.

Obie umowy kredytowe nie zostały wykonane i kredytobiorcy zaprzestali spłacania rat kredytowych, były zatem podstawy do żądania od Banku zwrotu dopłat przez Agencję. Część należności z tytułu obu kredytów została wyegzekwowana. Agencja nie wykazała jednak, jaka część tej kwoty przeznaczona została na pokrycie kosztów egzekucji należności od kredytobiorcy, nie udowodniła też, jaka była ogólna suma dokonanych dopłat (art. 6 k.c.). Z treści umowy o współpracę wynika, że Bank był zobowiązany wobec Agencji do wyegzekwowania dopłat od kredytobiorcy i dopiero potem – do przelania tych kwot na rachunek Agencji, po potrąceniu kosztów egzekucji. Obowiązek zwrotu w zakresie dokonanych dopłat nie powstawał zatem niezależnie od wyników postępowania egzekucyjnego Banku.

W skardze kasacyjnej powodowej Agencji podnoszono zarzuty naruszenia prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 230 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 229 k.p.c. i art. 98 k.p.c. Wskazywano także na naruszenie prawa materialnego, tj. art. 118 k.c. również z uwzględnieniem art.4 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 9 maja 2008 r. o Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. nr 98, poz. 634 ze zm.); art. 3 ust. 2 pkt 1, art. 2a i 3 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o utworzeniu Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. z 2005 r., nr 31, poz. 264 ze zm.); art. 118 k.c., art. 120 § 1 i § 2 k.c.; art. 118 k.c., art. 65 k.c., art. 471 k.c. i art. 120 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c.; art. 65 k.c.; art. 5, art. 65, art. 355 § 2, art. 472 k.c.

Skarżąca Agencja wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie – o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy w wyniku uwzględnienia żądania Agencji w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo z tej racji, ponieważ przyjął przedawnienie roszczenia powodowej Agencji objętego pozwem.

Ponadto stwierdził, że Agencja nie wykazała wysokości dochodzonej wierzytelności (s. 12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Ocena zasadności roszczenia Agencji w tym także jego ewentualnego przedawnienia wymaga rozstrzygnięcia kilku zasadniczych kwestii prawnych. Wokół tych zagadnień koncentrują się bowiem podniesione zarzuty skargi kasacyjnej. Po pierwsze, chodzi przede wszystkim o określenie samego charakteru prawnego zgłoszonego roszczenia o zwrot dopłat i jego zasadniczych elementów. Po wtóre, pojawia się pytanie, czy roszczenie takie w ogóle powstało w świetle postanowień łączących strony porozumień o współpracy. Po trzecie, dalsza kwestia to określenie chwili, w której roszczenie to stało się wymagalne i czy ewentualnie doszło do jego przedawnienia. Po czwarte, pojawia się także kwestia ustalenia odpowiedniego zakresu tego roszczenia, skoro - jak wynika z ustaleń Sądów meriti - doszło jedynie do ściągnięcia części należności od zadłużonych kredytobiorców (kontrahentów Banku), a w umowie łączącej Agencję z Bankiem przewidziano odpowiednie reguły dochodzenia i zaliczenia kwot uzyskanych przez Bank w toku egzekucji na poczet należności przysługującej Agencji wobec Banku (§§ 6-8 umowy).

2. Z treści pozwu i uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że powodowa Agencja dochodziła roszczenia obejmującego należność główną, odsetki za opóźnienie i dalsze odsetki, liczone od kwoty należności głównej od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty (odsetki od zaległych odsetek). Nie analizując bliżej samego charakteru prawnego wspomnianej należności głównej, obejmującej zwrot dopłat do kredytów rolniczych, Sąd Apelacyjny ogólnie stwierdził, że chodzi tu „o świadczenie okresowe i związane z prowadzeniem działalności gospodarczej”), a od lipca 2008 r. (tj. okresu odzyskania przez bank należności kredytowych) do listopada 2011 r. (wniesienia pozwu) upłynęło 3 lata (art. 118 k.c.).

Tymczasem w orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtował się już trafny pogląd, że roszczenie o zwrot wspomnianych dopłat stanowi jednak świadczenie jednorazowe, a nie roszczenie okresowe, przy czym nie jest to także roszczenie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c. (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2011 r., I CSK 799/11,

Monitor Prawa Bankowego 2012, z. 12, s. 15 -19; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2004 r., V CK 308/04, nie publ.). Roszczenie o zwrot dopłat (wraz z odsetkami za opóźnienie Banku, art. 481 k.c.) stanowi niewątpliwie roszczenie wynikające z wiążącej Agencję z Bankiem umowy o współpracę (por. § 6 umowy nr [...]). Z ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd meriti nie wynika, że z jakichś powodów stało się ono - jak wywodzi skarżący - „roszczeniem sui generis odszkodowawczym za nienależyte wykonanie umowy” (pkt I.4 skargi) i tym samym nie może być traktowane jako roszczenie o świadczenie okresowe.

3. Z ustaleń faktycznych Sądów meriti wynika to, że roszczenie o zwrot dopłaty do kredytów rolniczych niewątpliwie powstało. Doszło do niewykonania przed kredytobiorców obu umów kredytowych, pozwany Bank wypowiedział kredytobiorcom te umowy, a następnie prowadził przeciwko nim egzekucję sądową (§ 6 i § 7 umowy) łączącej Bank i Agencję. Z tych postanowień umowy na pewno wynika kontraktowy obowiązek dochodzenia należności kredytowych, w tym także - dopłat do kredytów. Należy przyjąć, że dopłaty takie, oczywiście, zmniejszyły zadłużenie kredytobiorców wobec Banku, stanowiły bowiem odpowiednią dotację z funduszy publicznych na rzecz tych podmiotów (rolników).

Skoro roszczenie o zwrot dopłat ma - jak wyjaśniono - charakter jednorazowego świadczenia wynikającego ex contractu, to taki status prawny tego roszczenia determinuje także kwestię jego wymagalności. W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie przyjmuje się, że roszczenia wynikające z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania łączącego kontrahentów stają się wymagalne już w chwili wystąpienia tych zdarzeń (art. 120 k.c.).

4. W postępowaniu kasacyjnym nie mogą być brane pod uwagę zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., art. 229 k.p.c. i 230 k.p.c. (art. 398² § 3 k.p.c.). Nie ma podstaw do twierdzenia, że Sąd Apelacyjny - przy przyjęciu określonej koncepcji rozstrzygnięcia - „nie rozpoznał całości istoty sprawy” (pkt I 8 skargi). Kwestia prawnych konsekwencji niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez Bank może być podnoszona w ramach zarzutu naruszenia art. 471 k.c., natomiast przy wskazaniu zarzutu naruszenia art. 60 k.c. lub 65 k.c.

można wskazywać na uznanie roszczenia powoda w odpowiednim zakresie (pkt I 10 skargi). Ponowne rozpoznanie sprawy pozwoli także na odpowiednie zweryfikowanie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania (pkt I 11 skargi).

5. W skardze kasacyjnej najwięcej miejsca poświęcono zarzutowi naruszenia art. 118 k.c. (pkt I 1 - I6 skargi). Zarzut ten okazał się trafny, skoro Sąd Apelacyjny trzyletni termin przedawnienia odniósł jednocześnie do dwóch elementów roszczenia Agencji, tj. sumy stanowiącej równowartość dopłat i odsetek za opóźnienie od tej sumy (s. 10 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Już z tego powodu zaskarżony wyrok powinien być uchylony a sprawa - przekazana do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.). Jak już wyjaśniono do roszczenia obejmującego równowartość dopłat do odsetek nie może mieć zastosowania przepis art. 118 k.c. Dalszą kwestią pozostaje już ustalenie stanu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez Bank i czasu pojawienia się tego stanu, co ma istotne znaczenie dla określenia wymagalności roszczenia Agencji o zwrot dopłat i roszczenia o odsetki za opóźnienie. Ewentualny zakres świadczenia Banku na rzecz Agencji obejmujący m.in. zwrot dopłat i odsetki za opóźnienie, uzależniony będzie od przesądzenia tego, czy kontraktowy obowiązek Banku w postaci dochodzenia należności od kredytobiorców (osób trzecich) ma ostatecznie postać obowiązku starannego działania (starannej egzekucji, art. 355 § 2 k.c.), czy obowiązku rezultatu o charakterze gwarancyjnym (art. 65 k.c.) i jaką należałoby przyjąć sekwencję (kolejność lub proporcję zarachowywania uzyskanych kwot z egzekucji (§§ 6-8 umowy 2005 r.). Sąd Okręgowy wydaje się przyjmować gwarancyjny charakter wspomnianego obowiązku zwrotu dopłat przewidzianego w § 6 umowy (s. 7-8 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Zapewne z racji przyjętej przez Sąd Apelacyjny koncepcji rozstrzygnięcia w postaci przedawnienia en bloc roszczenia Agencji Sąd ten tylko ogólnie stwierdził, że „uprzywilejowanie powódki wskutek przypisania wyłącznie pozwanemu ryzyka ekonomicznego związanego z zaprzestaniem spłacania kredytu przez kredytobiorców i obciążeniem go obowiązkiem zwrotu (...) całości dopłat do oprocentowania kredytu” stanowi naruszenie równowagi stron w stosunku kontraktowym. Stanowić też miał przejaw niewłaściwej redakcji umowy (s. 13 uzasadnienia). Skarżący opowiada się w skardze za gwarancyjnym charakterem

omawianego obowiązku (pkt I 6 i s. 21 - 22 skargi). W każdym razie pojawia się konieczność szerszej analizy prawnej tego obowiązku kontraktowego Banku (art. 65 k.c.).

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.